

Dossier

Draagvlakpeiling collectief landelijk bibliotheekstelsel

Den Haag, Oktober 2017

Inhoud

1. Aanleiding	3
2. Samenvatting onderzoeken	4
Kosten	4
Functionaliteit	4
Innovatie	4
Standaardisatie	4
3. Proces draagvlakpeiling	5
Brief	5
Ondersteuningsmogelijkheden	5
Wiersma-clausules	6
Verwerking van de gegevens	6
4. Uitkomsten draagvlakpeiling	7
Aantal reacties	7
Bibliotheekorganisaties	7
Inwoners	8
Systemen	8
Geografische spreiding	9
Duiding van de antwoorden	9
Tot slot	10
Bijlage A: overzicht van eerdere onderzoeken	11

1. Aanleiding

Een jaar geleden startte de KB, naar aanleiding van vraag uit de branche en op verzoek van het ministerie van OCW, het onderzoek naar de haalbaarheid en wenselijkheid van een collectief landelijk bibliotheekstelsel (CLB). Een afgestemde digitale infrastructuur, waar het CLB een onderdeel van is, biedt voordelen in de samenwerking tussen bibliotheken en maakt versnelling van innovatie en verlaging van de kosten mogelijk. In de voorbereidingsfase is onderzoek gedaan naar kosten en standaardisatie en is vastgesteld dat een landelijk stelsel haalbaar is. De uitkomsten van deze onderzoeken vormen de kaders voor een vervolg.

Op advies van M&I/Partners, het bureau dat het onderzoek ondersteund heeft, heeft een vervolg alleen kans van slagen als er *breed draagvlak* bestaat onder openbare bibliotheken voor een collectief stelsel.

Om dit te onderzoeken is er een draagvlakpeiling gehouden onder openbare bibliotheken. Als breed draagvlak is benoemd dat vervolgstappen mogelijk zijn als:

- tenminste 90% van de bibliotheken,
- die samen 70% van de bevolking van Nederland vertegenwoordigen, aangeeft mee te willen doen en
- er binnen deze groep van deelnemende bibliotheken tenminste 4 van de 5 huidige systemen vertegenwoordigd worden.

Als er daadwerkelijk een collectief landelijk bibliotheekstelsel komt, zal de KB zich vanuit haar verantwoordelijkheid voor de met rijksmiddelen bekostigde LDI, vooral richten op dit stelsel. Dat betekent dat vernieuwingen eerder beschikbaar komen voor deelnemers aan het collectieve stelsel en dat koppelingen met andere systemen niet meer actief zullen worden ondersteund. Dat andere systemen niet meer actief worden ondersteund, betekent niet dat andere systemen niet meer gekoppeld kunnen worden. Het betekent dat er standaard koppelvlakken beschikbaar zullen zijn waar overige systemen mee kunnen werken. Dit kan leiden tot meerkosten bij deze systemen.

Dit dossier is een verslag van de draagvlakpeiling en de uitkomsten daarvan.

2. Samenvatting onderzoeken

‘Maximale functionaliteit tegen een lage prijs’, dat was de kernachtige boodschap van het vervolgonderzoek van M&I/Partners dat op 21 juni 2017 werd gepresenteerd tijdens een informatiesessie voor openbare bibliotheken over het CLB. Na een eerste haalbaarheidsstudie rondom technische, bestuurlijke en financiële haalbaarheid was gevraagd nog nader onderzoeken te doen naar kosten en standaardisatie.

Kosten

M&I/Partners heeft in het voorjaar onderzoek gedaan bij 12 bibliotheekorganisaties in Nederland en hun systemen onderling vergeleken op de Total Cost of Ownership (TCO). Daaruit blijkt dat de totale kosten per bibliotheek flink kunnen verschillen. De gemiddelde kosten van het bibliotheekstelsel van de organisaties uit de steekproef (excl. back-office-taken en excl. BTW) bedragen € 0,56 per inwoner. Het goedkoopste systeem is € 0,37 en het duurste € 1,52 per inwoner. Na publicatie van het eerste onderzoek is deze berekening ook opengesteld voor de andere bibliotheeksystemen. Het onderzoek breidde zich daardoor uit tot 22 bibliotheekorganisaties met een eigen of gedeeld bibliotheekstelsel. Meer hierover in het hoofdstuk draagvlakpeiling / kostendoorrekening.

Functionaliteit

Een andere uitkomst uit het onderzoek is dat grote bibliotheeksystemen – die worden ingezet voor een groot werkgebied – goedkoper zijn en tegelijkertijd toch de meeste functionaliteit kennen. Met andere woorden: grote systemen leveren meer waarde voor minder geld.

Innovatie

Naast de bevinding dat voldoende schaalgrootte maximale functionaliteit voor de laagste prijs kan opleveren, is uit het onderzoek ook gebleken dat er tijdens een landelijk aanbestedings- en migratietraject ruimte kan blijven voor innovatie. De vaak geuite wens voor CRM-functionaliteit zou bijvoorbeeld als basisvoorziening (geen uitvoerig maatwerk) parallel kunnen worden ingericht.

Standaardisatie

Een tweede onderzoek is gedaan door een projectgroep van bibliotheken en POI's. Deze projectgroep heeft in een advies aangegeven waar standaardisatie, om de systeeminrichting en het beheer te vereenvoudigen, mogelijk is bij een landelijk systeem. De projectgroep kwam o.a. met pragmatische oplossingen rond abonnementen, reglementen, collectiebeheer en het schoolbibliotheekstelsel. Uitgangspunt was standaardiseren met voldoende ruimte voor lokale invulling.

3. Proces draagvlakpeiling

Brief

Op 27 juli 2017 hebben alle directeuren van openbare bibliotheken zowel via e-mail als post het verzoek ontvangen van de KB om deel te nemen aan de draagvlakpeiling. Bij deze brief zijn alle relevante onderzoeksuitkomsten, die tot dan toe bekend waren, meegestuurd.¹ In de brief werd gevraagd om een – eventueel gemotiveerd - ‘ja’ of ‘nee’ en zegt daarover:

- “Een ‘ja’ betekent dat u – als de drempel voor deelname gehaald wordt – met uw bibliotheek meedoet aan de realisatiefase. Het programma van eisen dat in deze fase wordt opgesteld, zal opnieuw ter besluitvorming worden voorgelegd. Een ‘ja’ betekent een intentieverklaring om deel te nemen aan het te realiseren bibliotheekstelsel.
- Een ‘nee’ betekent dat u niet meedoet. We vragen u dan om aan te geven wat de reden daarvoor is en om in uw antwoord toe te lichten of er sprake is van een principiële keuze tegen een collectief systeem of een keuze tegen de huidige voorwaarden. In het laatste geval horen we graag welke voorwaarde(n) dit betreft. We zullen u vervolgens informeren als er zich op dat punt wijzigingen voordoen.”

Ondersteuningsmogelijkheden

In de brief bood de KB verschillende ondersteuningsmogelijkheden aan voor deze draagvlakpeiling. Er zijn mogelijkheden voor de openbare bibliotheken gecreëerd om meer informatie in te winnen door middel van informatiebijeenkomsten. Daarnaast bood de KB de mogelijkheid om de kosten van het eigen systeem door M&I /Partners te laten doorrekenen.

Informatiebijeenkomsten

Vervolgens zijn er twee landelijke bijeenkomsten georganiseerd waaraan circa 150 collega's uit het OB-veld hebben deelgenomen. Daarnaast heeft de KB zeven keer een provinciale bijeenkomst over dit onderwerp ondersteund. Op de KB/OB-bijeenkomst voor directeuren op 10 oktober 2017 was het CLB één van de hoofdonderwerpen.

Kostendoorrekening

In juni 2017 presenteerde M&I/Partners de eerder genoemde uitkomsten van de kostendoorrekening van twaalf bibliotheeksystemen. De KB heeft aangeboden om voor alle in gebruik zijnde systemen deze doorrekening te maken. Naast de eerste twaalf hebben zich hiervoor nog tien nieuwe bibliotheekorganisaties gemeld.

Deze aanvulling met tien nieuwe organisaties leidde tot een herbevestiging van eerdere uitkomsten: grotere systemen die worden ingezet in een groot werkgebied kennen in de regel een lagere prijs en een hogere functionaliteit. De gemiddelde prijs per inwoner steeg van € 0,56 naar € 0,61 per inwoner. Dit ligt deels aan het feit dat er in tweede instantie meer kleinere (en dus vaak wat duurder) systemen werden onderzocht en deels is dit een effect van voorselectie: bibliotheekorganisaties die de verwachting hadden dat zij ‘goedkoop’ waren, hadden zich al gemeld in de eerste ronde.

¹ Een overzicht van deze onderzoeken is opgenomen in bijlage A.

Wiersma-clausules

Tijdens de eerste landelijke informatiebijeenkomst is door bibliotheken aangegeven dat het handig zou zijn om te komen tot eventuele stroomlijning van voorwaarden waaronder bibliotheken ‘ja’ zouden kunnen zeggen. De directeur van de nieuwe bibliotheek in Almere, Chris Wiersma, heeft hier samen met enkele collega’s een voorstel voor gemaakt. De volgende voorwaarden zijn door hem geformuleerd:

- De geschetste structurele financiële besparingen (met daarin verdisconteerd de incidentele kosten) worden bereikt.
- De in het M&I-rapport beschreven functionaliteiten worden gerealiseerd.
- De innovatiekracht en -snelheid nemen toe.
- De governance en eigendomsrechten worden goed geregeld, en voorzien in een optimale invloed van het collectief van de deelnemende bibliotheken op het beheer en de verdere ontwikkeling van het systeem.
- De beschikbaarheid van het landelijke systeem is zeer hoog (nagenoeg honderd procent).
- Er komt een fasering die het mogelijk maakt over te stappen als er geen financiële verplichtingen meer zijn bij huidige leveranciers.

Deze ‘ja, mits’-voorwaarden zijn op verzoek van de bibliotheken begin oktober aan hen verspreid in een voortgangsbericht via e-mail en website.

Verwerking van de gegevens

De binnengekomen antwoorden zijn in een schema verwerkt waarin naast de organisatiename ook aangegeven werd wat de omvang van het werkgebied was in inwoners, en van welk bibliotheeksystem gebruik werd gemaakt. Als basis voor dit overzicht is gebruikgemaakt van het CBS-overzicht van 2016, aangepast op basis van bestuurlijke wijzigingen en systeemveranderingen die sinds die tijd hebben plaats gevonden.

Op de einddatum van 16 oktober waren nagenoeg alle reacties binnen. De bibliotheken die nog niet hadden gereageerd zijn daarna gebeld. Zij hebben vervolgens allemaal vrijwel direct alsnog per e-mail gereageerd.

Verificatie van de uitkomsten

De bibliotheken hebben in meerderheid hun antwoorden gemotiveerd. In een aantal gevallen was niet altijd even helder of de gekozen formulering als een ‘ja, mits’ of een ‘nee’ moest worden opgevat. In die gevallen is contact opgenomen met de inzenders en is gezocht naar de juiste duidelijkheid. In bijna alle gevallen is dat gelukt.

Tevredenheid over het proces

Veel bibliotheken hebben in hun brieven laten weten dat zij de interactie gedurende het onderzoek en de draagvlakpeiling zeer op prijs hebben gesteld. Met name de zorgvuldige communicatie en vele bijeenkomsten om gezamenlijk tot goede uitkomsten te komen werden gewaardeerd.

4. Uitkomsten draagvlakpeiling

De uitkomsten van de draagvlakpeiling zijn onderverdeeld in aantal reacties, uitslagen in percentage bibliotheekorganisaties, uitslagen in percentage inwoners en uitslagen in aantal systemen. Daarna worden gemaakte opmerkingen nader geduid.

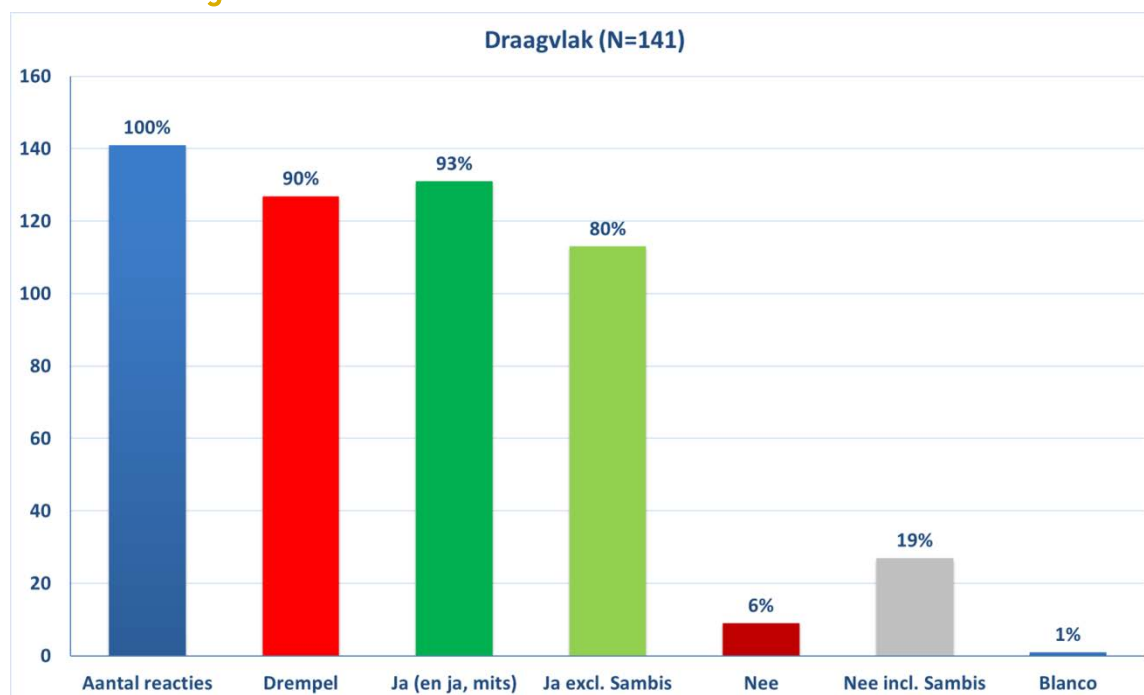
Aantal reacties

Van de in totaal 141 bibliotheekorganisaties, hebben er ook daadwerkelijk 141 gereageerd: een respons van 100%. Het aantal ontvangen brieven of e-mailberichten bedroeg 76. Organisaties die gezamenlijk een bibliotheeksysteem gebruiken, hebben veelal in gezamenlijkheid gereageerd.

Standpunt Sambis

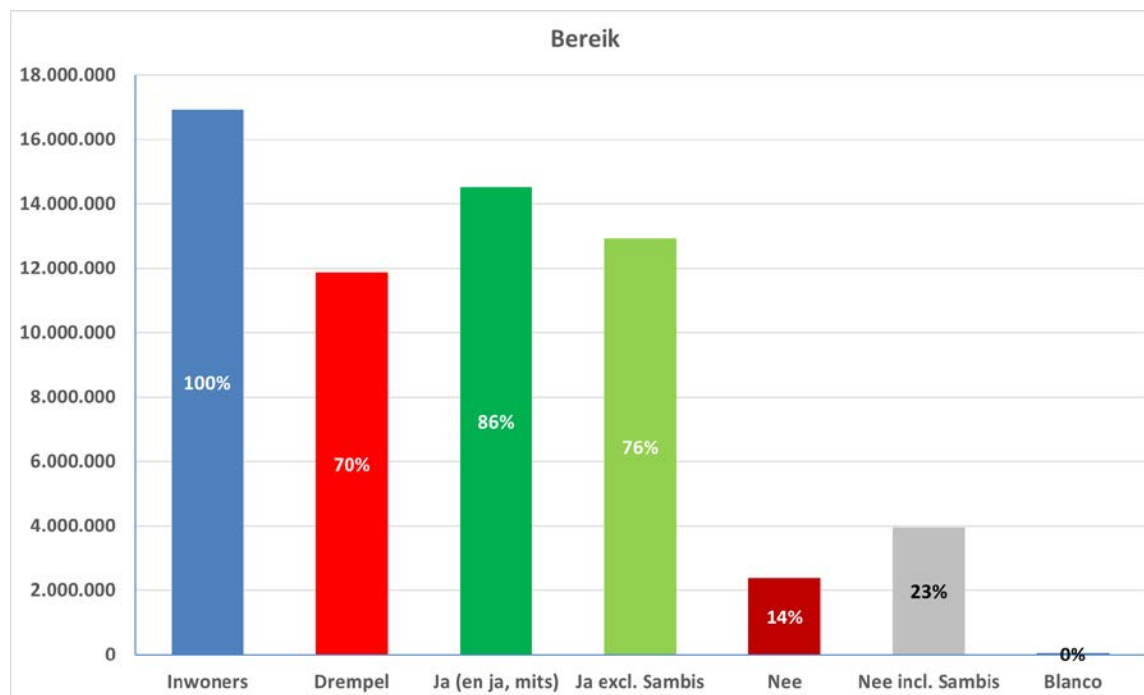
Een groot deel van de Gelderse bibliotheken die zich verenigd hebben in Sambis-verband, heeft een standpunt afgegeven dat lastig te interpreteren is. Sambis geeft aan zich achter de clausule van Wiersma te scharen, en het daarnaast noodzakelijk te achten dat zij participeren in vervolgfases richting de komende beslismomenten - zoals rondom governance. Deze uitspraken doen een 'ja, mits' vermoeden maar nergens staat dit exact in de brief. Daarom is navraag gedaan bij Sambis. In dit gesprek heeft Sambis aangegeven dat de brief niet als een 'ja' of 'nee' te interpreteren is. Om die reden presenteert de KB de cijfers met Sambis als 'ja' en Sambis als 'nee'. Het gaat hierbij om 18 stichtingen met gezamenlijk zo'n 1,5 miljoen inwoners.

Bibliotheekorganisaties

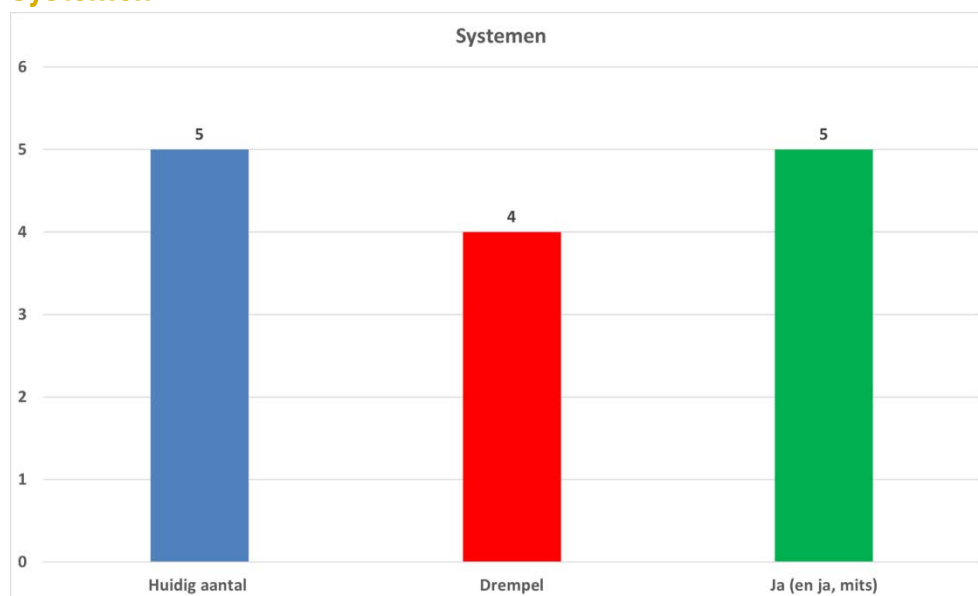
De door de KB aangegeven norm was 90%. In percentages uitgedrukt komen de 'ja' en 'ja, mits' antwoorden neer op 93% van de stichtingen. 6% zegt 'nee' en 1% heeft een blanco antwoord afgegeven. Als Sambis als 'nee' geteld wordt, geeft 80% van de bibliotheekorganisaties aan door te willen en geeft 19% aan dat dit niet nodig is. 1% blijft blanco.

Inwoners

De door de KB aangegeven norm bedraagt 70% van de inwoners. In alle gevallen wordt deze norm gehaald. Als Sambis als 'ja, mits' geteld wordt gaat het om 86% van de inwoners. Als Sambis niet meegeteld mag worden, om 76% van de inwoners. De blanco-stem daalt in de afronding naar 0% omdat het een kleine bibliotheekorganisatie betreft.

Systemen

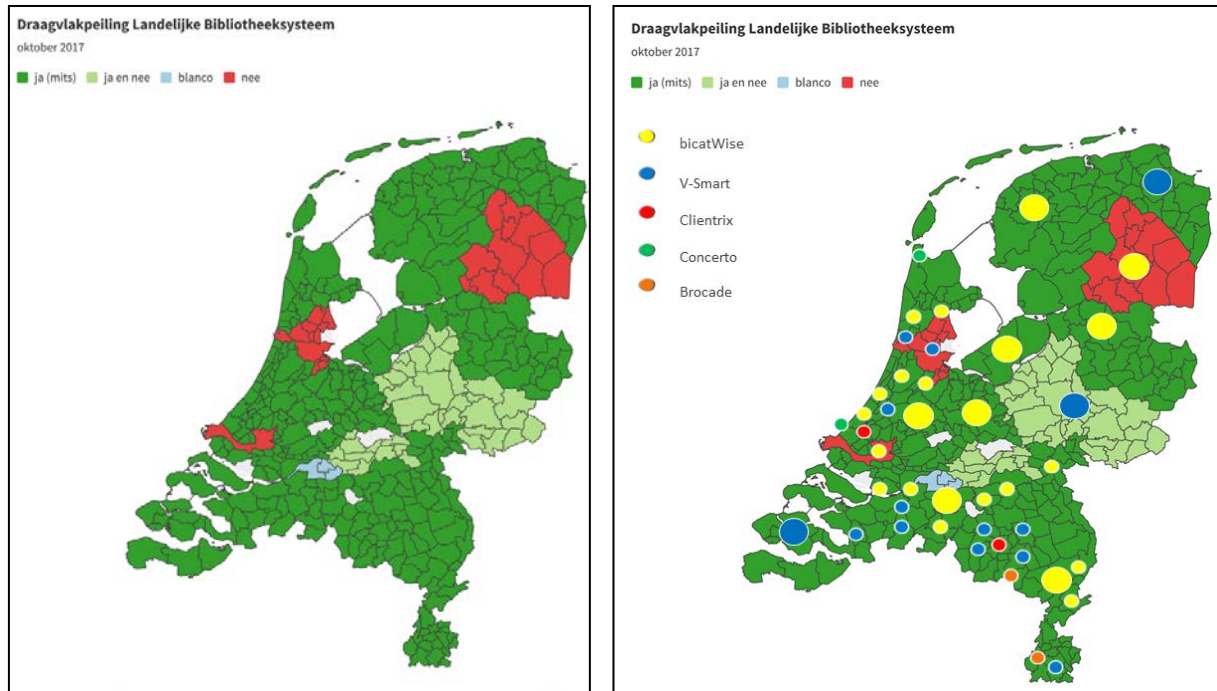

Door de KB is aangegeven dat vier van de vijf systemen vertegenwoordigd moeten zijn binnen de bibliotheekorganisaties die aangeven verder te willen met de verdere uitwerking naar een collectief landelijk bibliotheekstelsel. Ook aan deze norm wordt voldaan. Alle vijf systemen zijn vertegenwoordigd in de groep 'ja (mits)'. Interessant feit is dat alle bibliotheekorganisaties die met Citrix, Brocade of Bibliomondo werken, een 'ja (mits)' afgegeven. Dit betekent dat migratie naar een collectief landelijk bibliotheekstelsel ook een reductie in koppelvlakken mogelijk maakt.

Geografische spreiding

Onderstaande landkaart (links) geeft aan waar ja (mits), ja en nee, nee of blanco is afgegeven. Op het kaartje rechts wordt duidelijk dat de antwoorden niet systeembepaald zijn. De 'witte' vlekken op de landkaartjes zijn gemeenten die geen openbare bibliotheek financieren, en een bibliotheek die zich buiten het stelsel bevindt.

Bron: Koninklijke Bibliotheek / Mark Deckers

Duiding van de antwoorden

Er is een variatie aan antwoorden gegeven van 'ja' via 'ja, mits' en 'ja en nee' naar 'nee, tenzij', 'nee' en 'blanco'. Daar is wel een nadere uitsplitsing van te maken. Ook hier wordt weer onderscheid gemaakt naar of Sambis als 'ja' of 'nee' moet worden geteld.

35 Bibliotheken (25%) geven een ongeclausuleerd 'ja' af. Als Sambis als 'ja' wordt geteld scharen 56 bibliotheken zich achter de clausules van Wiersma. 40 organisaties (28%) hanteren andere clausules, anders geformuleerde clausules of aanvullende clausules op de Wiersma-lijst. Er zijn 9 'nee'-stemmers (6%) en er is één blanco stem (1%).

In de aanvullende voorwaarden worden bijvoorbeeld opmerkingen gemaakt over kosten van lokale inzet, project- en migratiekosten, management van klantdata of afspraken over doorontwikkeling. Het lijken punten waar duidelijke afspraken over gemaakt moeten worden. Er zijn tevens enkele clausules, waarvan de tegemoetkoming niet binnen de macht van het stelsel ligt. Zo is er bijvoorbeeld één opmerking geplaatst over het feit dat het bibliotheekstelsel in de Wsob verankerd zou moeten worden. Ook de vraag naar behoud van alle lokale functionaliteit lijkt een lastige, omdat in het programma van eisen nog een afweging gemaakt moet worden tussen functionaliteit en prijs.

Over het geheel genomen zijn er bruikbare en zinvolle suggesties gedaan. Het lijkt goed mogelijk om met deze antwoorden in een verdere dialoog met bibliotheken tot een beperkte uitbreiding van de Wiersma-lijst te komen. Daarmee zal een werkbaar vertrekpunt voor het vervolg ontstaan.

Tot slot

Concluderend kan gesteld worden dat een breed draagvlak wordt getoond. De antwoorden van bibliotheken getuigen van de betrokkenheid bij dit onderwerp en geven tegelijkertijd aan dat er nuances zijn tussen 'ja', 'ja, mits', 'ja en nee', en 'nee'. Er zal een blijvende dialoog nodig zijn om in gezamenlijkheid die nuances te vinden waarmee het draagvlak behouden blijft.

Bijlage A: overzicht van eerdere onderzoeken

Haalbaarheidsonderzoek, januari 2017:

https://www.kb.nl/sites/default/files/docs/onderzoek_landelijk_shared_bibliotheekstelsysteem_1.0.pdf

Bijlagen bij het haalbaarheidsonderzoek, januari 2017:

https://www.kb.nl/sites/default/files/docs/bijlagen_bij_onderzoek_landelijk_shared_bibliotheekstelsysteem_1.0.pdf

Rapportage kostenonderzoek, juni 2017:

https://www.kb.nl/sites/default/files/docs/rapportage_kostenonderzoek.pdf

Rapportage standaardisatie, juni 2017:

https://www.kb.nl/sites/default/files/docs/standaardisatievoorstel_lsb_1.0.pdf